

YÜKSEKÖĞRETİMDE DEĞİŞİM DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE ÜNİVERSİTELERİN GENİŞLEYEN ROLLERİ

Yrd. Doç. Dr. Menekşe Şahin
Hitit Üniversitesi
meneksesahin@hitit.edu.tr

Prof. Dr. Reha Metin Alkan
Hitit Üniversitesi
alkan@hitit.edu.tr

Özet

Sosyo-ekonomik kalkınmanın temelini nitelikli bilgi üretiminin ve nitelikli insan kaynağının oluşturmaya başladığı 21. yüzyılda, bilginin üretilmesi ve yayılmasından birinci derecede sorumlu olan üniversitelerden beklentiler de her geçen gün artmaktadır. Günümüzde üniversitelerden eğitim ve araştırma gibi geleneksel rolleri dışında, buldukları bölgelerin potansiyelini değerlendirerek araştırma ve geliştirme yoluyla bölge ve ülkelerine büyük katkı sağlamaları beklenmektedir. Tüm beklentileri karşılayacak etkin bir üniversite modeli oluşturma çabaları zaman içerisinde üniversitelerin amaç, misyon ve işlevlerinde birtakım değişimlere yol açmıştır. Yükseköğretim sisteminde yaşanan değişim ve yeni yapılanma stratejilerinin özellikle son on yılda oldukça hız kazanmasının etkisiyle, üniversitelerin bugünü ve geleceğine yönelik önemli tartışmalarda gündeme gelmiştir. Bu çalışmada, yükseköğretim kurumlarında yaşanan değişim ve dönüşümün nedenleri, yeni trendler ve yapılanma stratejileri analiz edilerek Türkiye'deki yeni kurulan üniversitelerin değişim ve dönüşüm sürecinde yol haritasını oluşturabilecek önlem ve öncelikler konusunda bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Yükseköğretim, üniversite, bilgi üretimi, yenilikçi üniversite.

CHANGE AND TRANSFORMATION COURSE IN HIGHER EDUCATION AND EXPANDING ROLE OF UNIVERSITIES

Abstract

In 21st century where the basis of Socio-economic development is based on the production of high quality information and qualified human resources, expectations from the universities, primarily responsible for the production and dissemination of knowledge, are also increasing day by day. Today beyond the traditional roles such as training and research, it is expected big contribution of universities in their country and region by the way of R&D, evaluating their potentials. Efforts to create a better and more effective higher education, so as to meet all these expectations, have led to certain changes and transformations in university management models, missions and their function. Important discussions on the present and future of universities has been on the agenda as a result of the changes and acceleration in restructuring strategies of higher education system. In this study, new trends and restructuring strategies, the reasons for change and transformation in higher education institutions have analyzed and some suggestions have been presented some measures and necessary priorities for new established universities to have a road map in that process.

Keywords: Higher education, university, knowledge production, innovative university.

GİRİŞ

21. yüzyılda makro düzeyde ekonomik, sosyal ve toplumsal değişimlerin ortaya çıkardığı çok değişkenli, karmaşık ve yoğun dönüşüm süreci, tüm toplumsal kurum ve kuruluşları etkisi altına alarak küresel-bilgi çağına

uyum sağlamaya çabası içerisine sokmuştur (Odabaşı, 2006). Bilgi ekonomisi, bilgiye dayalı toplum yapılanması, küresel ekonomik büyüme, uluslararası rekabet, uluslararası ticaret, gelişen teknoloji, dijital devrim, enformasyon ve iletişim alanındaki ilerlemeler gibi pek çok değişimler bilimi, dolayısıyla bilgiyi üretme rolleri gereği üniversiteleri değişimin merkezine taşımıştır.

Küresel rekabet sürecinde yeni ekonomik büyüme modellerinin yüksek teknolojiye ve katma değeri yüksek ürün ve üretim sürecine endekslenmesi bilim ve teknoloji arasındaki etkileşimi güçlendirmiş, üniversiteler bilimsel yenilenme ve ilerlemenin temel üreticileri olurken sanayi sektörü yeni teknolojilerin ve buna bağlı olarak ekonomik büyümenin dinamiğini oluşturmaya başlamıştır (Kiper, 2010). Ürün ve üretim süreçlerinin yüksek teknolojiye dayanmasıyla birlikte Ar-Ge maliyetlerinin artması, bilginin üretim merkezlerinden olan üniversitelerle etkileşim ve işbirliğini hızlandırmıştır. Bu etkileşim, bilgi-sanatı parklarının, havzalarının ve bölgelerinin kurulması, ortak girişimlerle yeni şirketlerin oluşturulması gibi pek çok alanda görülmeye başlamıştır. Öyle ki, ABD'deki Silikon Vadisi türündeki "Yenilikçilik Kümeleri" ve "Teknoloji Geliştirme Bölgeleri", kamu-üniversite-sanayi işbirliğine dayalı olarak Hindistan'daki Bangalore şehrini ve Tayvan'ın çevresindeki iki üniversiteyle yakın bağ kuran Hsinch Science-Based "Sanayi Park", Dubai'de on iki yabancı üniversitenin yer aldığı "bilgi köyü" gibi oluşumlar ile önemli ekonomik başarılar elde edilmiştir (Odabaşı, 2006). Nitekim ulusal düzeyde sürdürülebilir büyüme politikasının en önemli araçlarından birisi üniversite-sanayi işbirliği olarak görülmeye başlamıştır. Bu dönüşüm üniversitelere bilgiyi üretmek (araştırma ve geliştirme) ve bilgiyi yaymak (eğitim, yayın, patent vb.) gibi geleneksel misyonlarına ek olarak bilgiyi uygulamak (toplum ve sanayi ile birlikte çalışmak) yeni bir misyon daha yüklemiştir.

Bilim ve teknoloji alanındaki köklü değişimlerin yanı sıra; küreselleşme ile ivme kazanan uluslararasılaşma dinamizmi, yükseköğretime olan talebin artması, hayat boyu öğrenme rutinleri, ulus ötesi öğrenci hareketlilikleri, yeni yükseköğretim sağlayıcıları ve gittikçe artan pazar odaklı rekabet gibi pek çok etken bilgiyi üretme, muhafaza etme, paylaşma ve toplum faydası için kullanma işlevleri doğrultusunda temel görevi araştırma ve eğitim olan yükseköğretim kurumlarından beklentileri artırmış ve çeşitlendirmiştir. Artık üniversitelerden; bilgi toplumunun gereklerine uygun nitelikli insan kaynağını yetiştirebilmesi için nitelikli, öğrencinin heyecanını koruyan, merak uyandıran dinamik bir eğitim sistemini kurmaları, araştırma ve geliştirme yoluyla teknolojik gelişime yön vermeleri, toplum ve sanayi işbirliği uygulamaları ile toplumsal ve ekonomik büyümeye proaktif katkı sağlamaları beklenmektedir. Tüm bu beklentiler doğrultusunda üniversite algısı; eğitim ve temel araştırma merkezi olan geleneksel yapının ötesinde topluma, ekonomiye, toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan katkıda bulunan bir algıya dönüşmüştür.

Özellikle ABD ve Avrupa ülkeleri başta olmak üzere tüm dünyada yükseköğretim sisteminde yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm süreci, üniversiteleri yeni konseptlere uyum ve denge arayışı içinde yeniden yapılanma çabası içerisine sokmuştur. Nitekim üniversiteler kendilerini "girişimci üniversite", "yenilikçi üniversite", "açık üniversite", "araştırmacı üniversite", "üçüncü kuşak üniversite" gibi imajlar altında tanımlamaya başlamışlardır. Son on yılda ivme kazanan üniversitelere yönelik bu tür tanımların, çoğu kez uygulamadaki örtüşsüzlüğü nedeniyle kavram kargaşasına yol açtığı görülmektedir. Üniversitelere yönelik yeni vizyoner tanımlamalarının yarattığı kavram kargaşası; üniversitelerin temel işlev ve görevlerinden vazgeçildiğine, uzaklaşıldığına, ticarileştirildiğine, kapitalistleştiğine, araştırmacı olanla olmayan arasında fırsat eşitsizliklerine, köklü bir geçmiş olanla yeni kurulanlar arasında haksız rekabet sağlayacağı gibi pek çok açıdan haklı kabul edilebilecek farklı tartışmaları da gündeme getirmiştir. Tüm bu değişim ve dönüşümlerin özellikle son yirmi yılda oldukça hız kazanmasının etkisiyle; Üniversitenin rolleri mi değişiyor?, Üniversiteler Ticarileşiyor mu?, Üniversitenin geleceği ne olacak? Bilgi toplumunun üniversitesi nasıl olmalı? gibi sorular Dünya ve Türkiye'deki üniversitelerinin gündeminde sıkça yer alırken, günümüz bilgi çağında eğitim, bilimsel araştırma ve topluma hizmet görevlerini üstlenen üniversitelerin değişim ve dönüşüm sürecini nasıl karşılayacakları, gelecek için önlem ve önceliklerini bugünden belirlemesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Üniversitenin işlev ve rollerinde meydana gelen tüm değişimler benimsenir ya da reddedilebilir. Ancak kabul edilen bir gerçek; üniversitelerin bugünkü var olan geleneksel işlevleri ve yapısı ile bilgi çağının ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabileceğinin iddia edilemeyeceğidir. Nitekim tüm bu değişim ve dönüşümlerin etkisinin hızlı bir şekilde hissedilmeye başladığı Ülkemizde de 9. ve 10. Kalkınma Planları, YÖK'ün "Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması Raporu" ve "Yükseköğretim Strateji Raporu", TÜSİAD'ın

“Yükseköğretim Raporu” gibi ilgili tarafların gündeminde değişimin gerekliliği tartışılmış ve önemli girişimler başlatılmıştır. YÖK’ün yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yeniden düzenlenmesine ilişkin esasların yer aldığı Temmuz 2015’de Resmi Gazetede yayımlanan “Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği”nde (Resmi Gazete;23.08.2015) Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren yükseköğretim alanındaki niteliksel büyümeden, nitelik ve kalite bakımından büyümeye geçişin başlatılması planlandığı ifade edilmektedir. Diğer taraftan “Ülke sanayisinin rekabet gücü ve katma değeri yüksek, yenilikçi ürünler üretebilen yüksek teknoloji ağırlıklı ve sürdürülebilir yapıya kavuşturulması” amacıyla Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının koordinatörlüğünde üniversiteler, iş dünyası ve kamu kurum ve kuruluşlarının katılımıyla hazırlanan, “Kamu Üniversite Sanayi İşbirliği (KUSİ) Eylem Planı 2015-2018”(Resmi Gazete, 18.06.2015)yüksek planlama kurulu tarafından kabul edilerek Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Gerek KUSİ Eylem Planında gerekse Hükümetin 2023 ve 2053 strateji vizyonunda; ileri teknoloji yatırımlarının desteklenmesi, Ar-Ge’nin teşvik edilmesi ve bilimsel araştırma kurumları ile sanayi kuruluşları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, yüksek nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi ve istihdamın artırılması hedeflenmektedir. Söz konusu hedeflerin gerçekleşmesinde en önemli paydaş ise üniversiteler olarak görülmektedir. Son dönemlerde ortaya konan tüm bu kalkınma politikaları ve eylem planları, stratejik vizyonlar, yükseköğretimin yeniden yapılandırılması çabaları üniversitelerdeki değişim ve dönüşüm gerekliliğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bu çalışmada, Yükseköğretim kurumlarında yaşanan değişim ve dönüşümün nedenleri, yeni trendler ve stratejik yapılanma modelleri tartışılarak Türkiye’de ki özellikle yeni kurulan üniversitelerin değişim ve dönüşüm sürecinde yol haritasını oluşturabilecek bazı öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

YÜKSEKÖĞRETİMDE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM TRENDLERİ

Sosyal kurumlar toplumsal ihtiyaçları karşılamak üzere oluşturulurlar. Bu nedenle toplumsal yapı ve ihtiyaçlar değiştiğinde, bu değişimle eş yönlü olarak kurumlar da bir dizi değişikliğe uğrar. Eğitim sisteminin en üst basamağında yer alan üniversiteler değişim süreciyle daha yakın ilişki içindedir. Öyle ki, üniversiteler bilgi üretme ve yayma işlevleri ile hem toplumsal dönüşüme yön vermekte hem de toplumsal dönüşümden de etkilenmektedir. Dolayısıyla tarihi ve toplumsal birer kurum olan üniversitenin işlevi ve kapsamı, ait oldukları her çağın toplumsal, sosyal ve ekonomik koşulları içerisinde değişiklik göstermiştir.

Dünya tarihinde yükseköğretim kurumlarının, üniversiteler ile başlamadığı bilinmektedir. Örneğin İslam coğrafyasındaki, bilgin/âlim veya hâkim/kadı yetiştirmek üzere kurulan medreselerin, Hıristiyan dünyasındaki katedral ve manastırların, Antik Yunan’da akademilerin üniversitelerden farklı yapılanmaları olsa da bu kurumların birer yükseköğretim fonksiyonu icra ettikleri kabul edilmektedir. Bugünkü anlamda modern üniversitenin ise 11. yüzyıl sonlarına doğru Batı’da (Bologna, Paris, Oxford) kurulduğu kabul edilmektedir. Ortaçağın üniversiteleri feodal döneminin sosyo-kültürel şartlarına göre örgütlenmiş, hocalar ve öğrencilerden oluşan birer lonca niteliği taşımaktadır. Orta Çağ Üniversiteleri, temelde geçmişten gelen bilgilerin öğrencilere aktarıldığı, öğrenme ve öğretme üzerine odaklanarak sadece eğitim misyonu yüklenmiş kurumlar olarak öne çıkmaktadır. Bu dönemdeki üniversitelerin en karakteristik özelliği ise belli disiplinlerde (hukuk, tıp, felsefe, teoloji, aritmetik, müzik gibi) uzmanlaşmadır. Modern anlamda ilk üniversitelerin Orta Çağ Avrupa’sın kurulduğu kabul edilse de, günümüz üniversite mantığını tam olarak yansıtmadığı, günümüzdeki biçimiyle öğretme ve araştırma yönelimli üniversitenin 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan Alman (Humbolt) modeli üniversiteler olduğu kabul edilmektedir. Humbolt modeli üniversiteleri Ortaçağ üniversitesinden ayıran en temel unsur, araştırma odaklı olmasıdır. Üniversitelerde yapılan nesnel sistematik deneylerin sonuçları teknolojiye dönüştürülmesi ile araştırma faaliyetleri üniversitenin temel misyon olarak görülmeye başlamıştır. Araştırma üniversitesinin ilk örneği olarak görülen Berlin Üniversitesi, yüzyılın sonlarına doğru Japonya’dan Amerika Birleşik Devletleri’ne kadar birçok ülkede sayısız üniversitenin modeli haline gelmiştir. Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna dönüşüm ve bilgi ekonomisine geçiş süreci, bilginin üretilmesi ve paylaşılmasından sorumlu olan üniversiteleri hızlı bir şekilde etkisi altına almıştır. Özellikle 1990’ lı yılların sonunda bilginin üretimi ve uluslararası ölçekteki durumunun dinamik yapısı etkisiyle başta ABD olmak üzere birçok Avrupa Ülkesinde Humbolt tipi üniversite sistemi tekrar ele alınarak üniversite anlayışında yeniden şekillendirilme sürecine girilmiştir. Üniversitelerin klasik anlayıştaki bilgi üretme ve öğrenci yetiştirme misyonu, giderek değişim göstermeye başlamıştır (Schutte, 1999 & Erdem, 2006 & Antalyalı, 2007 & Küçükcan ve Gür, 2009 & Çiftçi, 2010 & Ülker, 2010 & Özer, 2011 & Çetinsaya, 2014). Bu değişim süreci üniversitelere bilgiyi

üretmek (araştırma ve geliştirme) ve bilgiyi yaymak (eğitim, yayın, patent vb.) gibi geleneksel misyonlarına ek olarak bilgiyi uygulamak şeklinde (toplum ve sanayi ile birlikte çalışmak) yeni bir misyon daha yüklemiştir (Şekil1). Tarihsel süreçte feodal toplumlarda "eğitim" yönü ağır basan üniversiteler, sanayi toplumunun gereksinimleri ve beklentileri doğrultusunda; "araştırmacı" üniversite misyonunu yüklenirken, günümüz bilgi çağında ise ekonomik ve sosyal kalkınmaya doğrudan katkı sağlama hedefinde üçüncü bir misyon daha yüklenmişlerdir(Wissema, 2009 & Çiftçi; 2010 & Ülker 2010 & Büyükuşlu, 2011 & Erdem, 2013).

Şekil 1: Bilgi Toplumunda Üniversitelerin Misyonları

Küresel bilgi çağında toplum ve sanayi ile birlikte çalışma misyonu gereği üniversiteler; topluma, ekonomiye, toplumun refah düzeyi ve yaşam kalitesine, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan oldukça geniş bir alanda ciddi roller üstlenmektedir. 21. yüzyılda, eğitim ve bilim temelli, tek disiplinli kurumlar yerine, küresel bilgi merkezi olma yolunda ilerleyen üniversiteler; eğitim dinamiği, araştırma-geliştirme yeteneği, rekabet edebilirlik, disiplinler arası etkinlik, yenilikçilik ve sorun çözme becerisi gibi karakteristik özellikleri ile öne çıkmaktadır. Bilgi çağının üniversitesi: bilgi çağına uyum sağlayabilen nitelikte, kaliteli, küresel vizyona, yenilikçi ve bilimsel üretkenliğe sahip, toplumun her kesimi ile bütünleşmiş, faaliyetleri toplum tarafından yönlendirilen, sahip olduğu maddi ve beşeri kaynakları girişimci bir zihniyetle yöneten ve yönlendiren bir kurum olarak öne çıkartıyor(Şekil 2).

Şekil 2: Üniversitelerin Öne Çıkan Temel Özellikleri

21. yüzyılda üniversiteler sadece bilginin üreticisi, genç beyinlerin eğiticisi ve kültür aktarıcısı değil aynı zamanda ekonomik gelişmenin temel dinamiği ve lokomotif durumuna gelmişlerdir (David, 1997). Günümüzde üniversiteler, buldukları bölgelerin potansiyelini değerlendirerek araştırma, geliştirme ve işbirliği yoluyla hem bölgeye hem de üniversiteye katkı sağlamakta, kendi kaynaklarını oluşturma ve buldukları yerde yeni istihdam alanı oluşturabilmektedirler (Çiftçi, 2010). Üniversitenin yaşadığı değişim ve dönüşüm temelde; üniversitelerin ister araştırma odaklı olsun ister eğitim, buldukları çağa uyum sağlayabilmeleri için tüm faaliyetlerinde sosyal ve girişimci bir tavırla kendini yenileyebilmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda yükseköğretimde yaşanan değişim ve dönüşümün özü, üniversitelerin temel işlev ve görevlerinden (özellikle eğitim) vazgeçmeleri ya da bunları mutlaka değiştirmeleri anlamına gelmemektedir. Bu değişimi, bilgi toplumu ve küreselleşme dinamiğinin hızlı bir şekilde değişime uğrattığı ekonomik, sosyal ve toplumsal dönüşümlerin sonucu, üniversitelerin işlevlerinin genişlemesi şeklinde yorumlamak en uygun olanıdır (Mészáros, 1999). Bir başka ifadeyle değişim, ister eğitim üniversitesi olsun ister araştırma, çağın ihtiyaçlarına uygun, toplumsal çevre ile bağlantılı bir yenilenme süreci olarak düşünülmelidir.

YÜKSEKÖĞRETİMDE KÜRESEL EĞİLİMLER

Bugün dünyada, eğitim ve araştırmada dinamik olan, küresel vizyon ve bilimsel üretkenliğe sahip araştırmacı ve yenilikçi üniversiteler buldukları bölgelerin potansiyelini değerlendirerek araştırma ve geliştirme yoluyla bölge ve ülkelere büyük katkı sağlamaktadırlar. ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerin yükseköğretimde sağladıkları başarının temelinde, yüzlerce yıl süren bilimsel, teknolojik, kültürel, sosyo-ekonomik alt yapı, değişim ve gelişme sürecini yaşamaları yatmaktadır (Erdem, 2006). Bu ülkelerin üniversitelerinde görülen etkin sanayi işbirlikleri, araştırmaya etkinliği ve patentlerinden elde edilen önemli kazançlar rekabetçi ve üretken üniversite olarak öne çıkılmalarını sağladığı gibi ülke ekonomisine sağladıkları katkılarda yadsınamaz (Akgül, 2014). Örneğin;

- Dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamasını yapan URAP (University Ranking by Academic Performance) 2015-2016 sıralamasına göre dünyanın en iyi 10 araştırma üniversitesinin 6'sı, en iyi 50 araştırma üniversitesinin ise 23'ü ABD bulunmaktadır (URL 1).
- Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü WIPO (World Intellectual Property Organization) istatistiklerine göre; 2010-2014 yılları arasında toplam patent başvurusu sıralamasında 837.817 ile Çin birinci sırada yer alırken, 509.521 patent başvurusu ile ABD ikinci sırada, 465.971 Japonya üçüncü sırada, 230.553 paten ile Kore Cumhuriyeti yer almaktadır. ABD'deki patent başvurularının % 40, Kore'de %10'u, Japonya'da % 9'u ve Çin'de % 7,5'i üniversiteler tarafından yapılmıştır (WIPO, 2015).
- Ar-Ge Harcamaları sıralamasında ilk ona giren Ülkeler sıralamasını gösteren Tablo 1' de görüldüğü üzere dünyanın en büyük Ar-Ge yatırımcısı olan ABD'nin kamu ve özel araştırma-geliştirme harcaması 2014 yılı için 465 milyar USD dolardır. Bu rakam Türkiye'nin yaklaşık 42 katıdır (Battelle, 2013). 2023 yılında dünyanın en büyük 10 ekonomisinden biri olabilme hedefinde Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ya oranının % 3 olarak belirlendiği Türkiye'de, 2015 yılı için bu oran % 1'e ulaşmış olmasına rağmen Ar-Ge'de patron halen kamu olarak görülmektedir.
- Özellikle uzay çalışmaları, biyoteknoloji, medikal teknoloji, nanoteknoloji, bilgisayar teknolojisi, dijital iletişim, tıp, genetik, sistem mühendisliği gibi ileri teknoloji araştırmalarının hız kazandığı günümüzde Ar-Ge faaliyetlerinin yüksek bütçeler gerektirdiği bilinmektedir. Örneğin, URAP Dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamasında birinci sırada yer alan Harvard Üniversitesinin 2015 mali yıl sonundaki bütçesi yaklaşık 36.4 milyar USD yaklaşık 109 milyar TL olarak açıklandı (URL 2). Harvard'ın bütçesi Türkiye'deki 109 devlet üniversitesinin 2016 yılı toplam bütçesi olan 23.6 milyar TL'nin yaklaşık 4.5 katı büyüklüğündedir. Diğer taraftan dünyada yükseköğrenim gören öğrenci sayısının hızlı bir şekilde artması ve yükseköğretim uluslararası hareketliliği ile oluşmuş yükseköğretim pazarının ülkelere sağladığı ekonomik katkının büyüklüğü de yadsınamaz.
- OECD istatistiklerine göre dünya çapında yükseköğretim gören öğrenci sayısı 1975 yılında 800 bin olan uluslararası öğrenci sayısı, 2000 yılında 2.1 milyon, 2012 yılında 4.5 milyona ulaşmıştır. Gittikçe artan hareketlilik nedeniyle 2020 yılını için uluslararası öğrenci sayısının 8 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir. 2012 yılında uluslararası öğrencilerin % 16,4'ü eğitim için ABD'yi, % 12,6'sı İngiltere'yi, % 6,4'ü Almanya'yı, % 6'sı Fransa'yı ve % 5,5'i Avustralya tercih etmiştir. Türkiye ise uluslararası öğrencilerin % 0,9'una ev sahipliği yapmaktadır. Uluslararası öğrenci hareketliliğinde Türkiye 2000 yılında en fazla tercih edilen 20

ülke arasında iken, 2012 istatistiklerinde (öğrenci sayısındaki artışa rağmen) en çok öğrenci ilk 20 ülke arasına girememiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2015).

- Eğitimin ulusal ekonomilerin kalkınmasındaki katalizör rolü olduğu bilinmektedir. Örneğin İngiltere’de 2010 yılında uluslararası öğrencilerin ekonomiye katkısı yaklaşık olarak 8 milyar dolar, 2015 de 10 milyar dolar olarak açıklanmış ve bu rakam 2020 yılında 13 milyar dolar, 2015 yılında 16 milyar dolara çıkacağı öngörülmektedir. Genel olarak Küresel yükseköğretim sektörü piyasasının yıllık rakamsal büyüklüğünün yaklaşık 400 Milyar USD olduğu tahmin edilmektedir. Amerika’da 2011-2012 eğitim yılında yaklaşık 765 bin yabancı öğrenci bulunmaktadır. Bu öğrencilerin ABD ekonomisine katkısı yaklaşık yıllık 21 milyar USD dolar ve bu rakam, Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Araştırmaları Merkezi’nin (NASA) bir yıllık bütçesinden daha fazladır. 2010 yılında Kanada’da eğitim gören uluslararası öğrencilerin eğitim, barınma ve diğer kalemler için yaklaşık 7,5 milyar USD harcama yaptıkları göz önüne alınırsa yükseköğretimin uluslararası hareketliliğin ülkelere sağladığı ekonomik katkısının büyüklüğü görülmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2015).

Tablo 1: Ar-Ge Harcamalarında Ülke Sıralamaları (İlk On)

	2012		2013		2014	
	Ar-Ge Harcamaları (Milyar USD)	Ar-Ge Harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya Oranı (%)	Ar-Ge Harcamaları (Milyar USD)	Ar-Ge Harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya Oranı (%)	Ar-Ge Harcamaları (Milyar USD)	Ar-Ge Harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya Oranı (%)
Amerika	447	2,8	450	2,8	465	2,8
Çin	232	1,8	258	1,9	284	2,0
Japonya	160	3,4	163	3,4	165	3,4
Almanya	92	2,8	92	2,8	92	2,9
G.Kore	59	3,6	61	3,6	3,6	63
Fransa	52	2,3	52	2,3	52	2,3
İngiltere	43	1,8	44	1,8	44	1,8
Hindistan	40	0,9	42	0,85	44	0,9
Rusya	38	1,5	38	1,5	40	1,5
Brezilya	30	1,3	31	1,3	33	1,3
Türkiye*	10	0,9	10	0,9	11	0,9

Kaynak: Battalle, 2013

* Türkiye Dünya sıralamasında ilk on ülke arasında olmamasına rağmen karşılaştırma amaçlı gösterilmiştir.

Yükseköğretim sektöründe yaşanan bu büyüme üniversiteleri, daha fazla öğrenci almak ve en iyi akademisyen kadrosunu kurmak, daha çok araştırma ve yayın yapmak için küresel bir rekabet içerisine sokmuş (Çiftçi, 2010 & Erdem, 2013) görünüyorsa da, yaşanan değişimin gerekçesini sadece küresel veya bölgesel bir rekabet süreci olarak değerlendirmek ve tartışmak yanıltıcı olabilecektir. Çünkü bilgi toplumu olabilmeyi salt ekonomik yarar elde etmenin yeni bir yolu olarak değil, yaşadığımız yeni yüzyılın bir yaşam biçimi ve yaşam felsefesi olarak görmek gerekir. Çünkü bilgi toplumunda yaşanan, bilişim ve teknoloji tabanlı değişim hareketleri bireylerin beklentileri, öncelikleri, algıları ve davranış şekillerini de değiştirmektedir. Bilgi çağının ekonomik ve sosyal ortamı içerisinde doğan ve yaşayan Y ve Z kuşağı olarak adlandırılan yeni kuşakların eğitimden beklentilerini de değiştirmiştir. Y ve Z kuşağı olarak adlandırılan yeni kuşakların eğitim algılarını ve beklentilerini de göz önünde bulundurarak gelecek projeksiyonların yapılandırılması zorunlu görünmektedir. Küresel anlamda teknolojik ve ekonomik dönüşümlerin yaşandığı bir dönemde geleneksel üniversitelerin karşı karşıya oldukları riskleri göğüsleyebilmeleri için sadece mevcut rekabet ortamını fark etmeleri değil aynı zamanda tutumlarında gereken değişimi de fark etmeleri gerekmektedir (Christensen and Eyring, 2011).

DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜME UYUM SÜRECİNDE ÜNİVERSİTE HEDEFLERİ İÇİN ÖNERİLER

Üniversitelerdeki değişim ve dönüşüm süreci her ne kadar farklı kavramlar ile tanımlansa da temelde yeni yapılanma modellerinde üniversitelerin; eğitim, araştırma ve toplumla birlikte çalışma olarak üç önemli misyonu bulunmaktadır. Gelecek yıllarda üniversiteler bu üç misyonu doğasında bulunduracak bazı hedefleri

esas almalıdır. Bu üç misyon doğrultusunda özellikle Türkiye’de ki genç üniversitelerin hangi hedefler üzerinde ilerlemesine yönelik olarak üç ana öneri sunulabilir. Bunlar: (i) Bilgi toplumunun ihtiyacına uygun olarak eğitime devam etmek (ii) Bilimsel çalışmalar ve uygulamalı araştırmalar ile ekonomik büyümeye katkı sağlamak (iii) Üniversiteyi toplumsal ve sosyal hayatın bir parçası görerek sosyal yapının gelişmesine doğrudan katkıda bulunmak.

i-) Bilgi toplumunun ihtiyacına uygun olarak eğitime devam etmek

Bilgi toplumuna geçiş süreci ve bilgi ekonomisi adı verilen yeni küresel ekonomik yapıda yaşanan tüm gelişmeler ışığında bireylerin ekonomik gücü, bilgi ve öğrenim düzeyleri ile ülkelerin rekabet gücü ise sahip olduğu insan kaynağının niteliği ile ölçülür hale gelmiştir. Dolayısıyla, bilgi toplumunun gerektirdiği nitelikte insan kaynağına sahip olmanın en önemli yolu ise eğitim düzeyinin yükseltilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu nedenle gelecekte de üniversitelerin en önemli temel işlevinin eğitim kurumu olma önceliğini sağlamaları ve korumaları yadsınamaz ve olağandır. Ancak üniversitelerin sadece nicelik olarak artan eğitim ihtiyacını karşılamak amacıyla değil nitelik olarak değişen eğitim ihtiyacını karşılayacak bir eğitim öğretim sistemini hedef almalıdır. Bugün ve hatta gelecekte çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşeceği tahmin edilen bilginin üretilme ve yenilenme hızı, sadece bilgiye ulaşma ve paylaşmanın kolaylığı gibi teknolojik gelişmeler açısından değil; aynı zamanda toplumdaki birçok olgunun da sosyolojik olarak etkilenmesi ve etkileneceği anlamına da gelmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Çalışma Bakanlığı'nın raporuna göre; bugün eğitim gören çocukların % 65'i, henüz var olmayan mesleklerde çalışacakları ve bu değişim sürecini yakından takip edenlerin, geleceğin nasıl şekilleneceğini araştıranlar başarıyı yakalayacağı ifade edilmektedir (ETZ, 2015). Diğer taraftan bilgi ekonomisinin üretim süreci işgücünden beklenen nitelikleri de her geçen gün artırmaktadır. Yirmi birinci yüzyılda nitelikli insan kaynağından beklenen temel beceriler; ileri teknolojik gelişmelere ve bunların yol açtığı değişime uyum gösterebilme ve sürekli olarak kendini yenileyebilme, iyi derecede bilgi ve medya okur-yazarlığı, analitik düşünme ve sorun çözme, yeni fikir geliştirebilme ve uygulayabilme becerisi, grup halinde çalışabilme, anadili yanında en az bir yabancı dili bilme, öz yönelim becerisi ve özellikle disiplinlerarası çalışma yapabilme gibi sürekli olarak gelişmektedir (Bedir, 2002). Dolayısıyla içinde buldukları topluma, bilgi çağını yakalaması için gerekli anahtarları sağlayan üniversiteler, bireylere tüm bu özellikleri kazandıracak en önemli kurumlar olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, klinik psikoloji ve sosyoloji, demografi, siyaset bilimi gibi farklı disipline alanlarda “kuşaklar” konusunda yapılan araştırmalar da, kuşak olarak adlandırılan nesiller arasında karakter, tutum, davranış, alışkanlık, motivasyon ve beklentilerde önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. 2000 yılından sonra doğanların yer aldığı Z kuşağı (“İnternet Kuşağı”, “Next Generation) olarak adlandırılan yeni neslin buldukları çağ ve teknolojinin getirisi nedeniyle önceki nesillerden farklı olduğu, geleneksel öğrenme yöntemleri ve ortamlarının onların dikkatini çekmede yeterli olmayacağı öngörülmektedir. Kısmen Y kuşağı ve büyük oranda da Z kuşağı öğrencileri açısından; öğrenme, çalışma, bilgi kaynağına ulaşma, bilgiyi tüketme hızı ve hatta not alma alışkanlıkları ciddi biçimde değişime uğramış durumdadır (Keleş, 2011 & Özer, Eriş ve Özmen, 2013 & Aydın ve Başol, 2014 & Somyürek, 2014 & Taşlıyan, Eytmiş ve Gündüğü, 2014). Nitekim yaklaşık birkaç yıl içerisinde yükseköğretime katılacak olan Z kuşağı gençleri geleceğe hazırlamanın sadece bilgi yüklemek ve hatta beceri kazandırmakla sağlanamayacağı görülmektedir. Dolayısıyla üniversiteler, geleneksel eğitim misyonlarını tüm bu değişimlere ve taleplere yanıt verebilecek biçimde geliştirebilmelidir. Üniversitenin eğitim hedeflerindeki önceliklerin bazıları aşağıda verilmiştir:

- Sürekli değişen ihtiyaçlar çerçevesinde gelecekteki sektörler meslekler ve kariyer planlamasına uygun bölüm ve programlara öncelik vermek,
- Ders programlarını ve bilgi paylaşım yöntemlerini toplumsal talepler doğrultusunda ve teknolojik gelişmeler ışığında yenilemek,
- Teknolojik gelişimlere paralel yeni disiplinleri ve farklı disiplin bilgilerinin bir arada kullanıldığı disiplinler arası öğretime yönelmek,
- Akreditasyon, kalite güvence sistemleri ve sektörel işbirlikleri ile eğitimde kalite ve niteliği artırmak,
- Başta güçlü olduğu program alanlarında ve hatta tüm organizasyon yapılarında akreditasyon çalışmalarına yönelmek,
- Akademisyen ve öğrencilerin bilgi kaynağına en üst düzeyde erişimini sağlayacak sistemlerin (e-kütüphane, araştırma kaynakları, veri tabanları, wifi vb.) etkinleştirmek,
- Uluslararası öğrenci hareketleri, uluslararası işbirlikleri, yerel üniversitelerle müşterek programlar, ortak diploma, diploma eki gibi kitlesel eğitim aktivitelerini çeşitlendirmek.

ii-) Bilimsel çalışmalar ve uygulamalı araştırmalar yolu ile ekonomik büyümeye katkı sağlamak

Teknoloji ve kaliteli üretimin belirleyici unsur haline geldiği günümüzde, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmanın dinamiğini oluşturan sanayi sektörü ile bilimsel yenilenme ve ilerlemenin temel üreticileri olan üniversiteler arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi kaçınılmazdır. Küresel rekabet avantajı sağlamanın en etkin yolu bilimsel çalışmalar ve inovasyon odaklı ileri teknoloji üretiminden geçmektedir. Bu bağlamda bunu yapacak en önemli ve öncü kuvvetin ise araştırma yapma (bilgiyi üretme) rolleri gereği üniversiteler olduğu kabul edilmektedir (Subotzky, 1999). Özellikle Ar-Ge ve inovasyon üzerine odaklanmış ekonomik büyümeler, küresel rekabet edebilirlik ile üniversite-sanayi işbirliği arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim 2020 yıllarında dünyanın en gelişmiş on ekonomisi içerisinde yer almayı hedefleyen Türkiye'nin kalkınma politikalarında, strateji ve eylem planlarında; ülkemizi ileri teknoloji üssü haline getirmek amacıyla ileri teknoloji yatırımlarının desteklenmesi, Ar-Ge'nin teşvik edilmesi ve bilimsel araştırma kurumları ile sanayi kuruluşları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi, yüksek nitelikli iş gücünün yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Gerek geleceğe yönelik ekonomik gelişme ve büyüme politikalarında öne çıkarılan üniversite-sanayi işbirliği, gerekse yeni YÖK tasarısıyla hayata geçirilmesi planlanan üniversitelerde bölgesel kalkınma odaklı misyon farklılaşması stratejileri üniversitelerin ekonomik büyümeye doğrudan katma değer sağlayacak bir yapıya dönüşümünü gerekliliğini göstermektedir.

Geleceğe yönelik makroekonomik hedefler ve politikalar kapsamında önemli rolleri üstlenecek olan üniversitelerin; gelecekte de eğitim kurumu olma önceliğini sağlamaları ve korumaları yadsınamaz olmakla birlikte etkin sanayi işbirlikleri, teknoloji geliştirme bölgeleri, Ar-Ge faaliyetleriyle bilgiyi üretken bir şekilde kullanabilmeleri, geleceğin üretken üniversiteleri olabilmeleri açısından önem taşımaktadır. Bu bağlamda araştırmanın sadece bilimsel yayına dönüştürülmesi yeterli olmayıp, üretilen bilginin yeni ürün ve teknolojiye dönüşümünü sağlayacak mekanizmaların oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Üniversitelerde üretilen bilginin teknolojik inovasyona, katma değeri yüksek ürünlere ve ekonomik faydaya dönüşümünü sağlayacak en önemli araçlardan birisi de üniversite-sanayi işbirliğidir. Üniversitelerin güçlü bilimsel çalışmaları yanında üretilen bilginin ekonomik faydaya dönüşümünü sağlayacak mekanizmaları etkin bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. Üniversitelerin bilgiyi üretme ve uygulama hedeflerindeki önceliklerin bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Araştırmada ileri ve yeni teknoloji alanlarına öncelik vermek,
- Üniversitede üretilen bilginin yeni ürün ve teknolojiye dönüşümünü sağlayan; patent alma, lisanslama, teknoloji transferi, üniversite-sanayi işbirliği gibi konularda hali hazırda mevcut olan mekanizmaları (San-Tez Projeleri, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Teknoloji Transfer Ofisleri, Araştırma Merkezleri vb.) etkinleştirmek,
- Araştırma alt yapısını fiziki ve kurumsal olarak güçlendirilmek (laboratuvar alt yapılarının geliştirilmesi, bilişim alt yapı desteği, dijital kütüphaneler ile bilgiye ulaşımın kolaylaştırılması, güçlü ve hızlı kaynak erişimi gibi hizmetleri sunulmalı),
- Araştırma projeleri üretim ve destek süreçlerini etkinleştirmek (bürokratik işlemlerin azaltılması, başvuru ve yürütme sürecinde idari ve teknik profesyonel desteğin sağlanması gibi hizmetlerin sunulması)
- Akademisyenler için eğitim-araştırma dengesini sağlamak,
- Araştırma ve bilimsel etkinliklere yönelik teşvik desteklerini artırmak ve çeşitlendirmek,
- Bilimsel çalışmalarını artırma ve özendirilmeye yönelik olarak; proje desteklerinin artırılması, proje çeşitliliğinin sağlanması, yurtdışı ve yurt içi bilimsel çalışmalara katılım desteğinin artırılması,
- Araştırmanın en önemli yardımcıları ve destekçileri olan araştırmacı ve doktora öğrencileri sayılarını artırmak.

iii-) Toplumsal ve sosyal hayatın bir parçası haline gelerek sosyal yapının gelişmesine doğrudan katkıda bulunmak

Geleneksel "Bilim Bilim İçindir" misyonunun yerini "Bilim Toplum İçindir" misyonuna bıraktığı günümüzde üniversitelerin bulunduğu bölgeye sadece kamu kaynakları, çalışanları ve öğrencileri aracılığı ile ekonomik katkı sağlaması değil buldukları bölgenin toplumsal, sosyal, ekonomik ve teknolojik yönlerden kalkınmalarında temel güç olmaları beklenmektedir. Bunun sonucunda, adeta fildişi kulelerde oturup kapılarını topluma, sanayiye, sivil toplum kuruluşlarına kapatmış, sadece öğrenci yetiştiren üniversite modeli yerini -temel işlevlerine ek olarak- toplumu peşinden sürükleyen ve ona sadece ekonomik değil, sosyal ve kültürel olarak da

yeni ufuklar açan kurumlara bırakmıştır. Bu bağlamda üniversite, bölgesel kimliğin gelişimine katkıda bulunacak, toplumdaki tüm kurumların ve bireylerin gelişiminin sürekliliğini sağlayacak her türlü eğitimsel, sosyal, kültürel, sportif faaliyetlerle, bölgedeki tüm aktörlerle ortak işbirlikleri ve projeler üreterek bölgesel sorunların çözümünde ve toplumsal gelişiminde aktif bir rol almalıdır. Toplumsal ve sosyal hayatın içerisinde yer alabilmek için bazı öncelikli hedefler aşağıda sunulmuştur:

- Üniversite bulunduğu bölgenin (sanayi, tarım, turizm vb) potansiyelini değerlendirerek, bu potansiyeli güçlendirecek ve destekleyecek uygun araştırma ve uygulama merkezleri hizmetlerini güçlendirmek.
- Üniversite ve toplum arasındaki görünmez perdenin için, üniversitenin eğitimsel, sportif, sosyal ve araştırma tesisleri kamunun erişimine açılarak halkın üniversite kurumlarından yararlanmasını kolaylaştırmak.
- Toplumun bütün kesiminin ve bütün kurumların muhtelif etkinliklerini üniversitede yapmalarını teşvik ederek toplumla ilişkilerini güçlendirmek.
- Kamu kurumları, sanayi ve sivil toplum kuruluşları gibi tüm bölgesel aktörler ile eğitim, turizm, sağlık, enerji, tarım ve belediyeçilik gibi konularda protokol ve projeler ile toplumsal hizmet görevlerini artırmak.
- Sürekli ve hayat boyu eğitim olanaklarını artırarak halkın tüm kesimlerine sunmak.

SONUÇ

Günümüzde bilgi çağı ve küresel ekonominin getirdiği yeni trendler tüm dünyayı derinden etkilemeye devam etmektedir. Yaşadığımız yüzyılda bilgiye ulaşma ve paylaşmanın kolaylığı sadece teknolojik gelişmeler açısından değil, aynı zamanda toplumdaki birçok olgunun da sosyolojik olarak etkilenmesi ve etkileneceği anlamına da gelmektedir. Küresel boyuttaki, ekonomik, teknolojik, sosyal değişimler ve ihtiyaçların farklılaşması ile birlikte değişime ayak uyduramayanların sistemden çıkacağına yönelik ön görüşler de her geçen gün artmaktadır. Yaşanan hızlı değişimler bilinen tüm ezberleri bozarken, toplumsal, kurumsal ve bireysel olarak bir yenilenme sürecini ve zihniyet değişimini de kaçınılmaz kılmaktadır. Bu çok boyutlu değişim ve dönüşüm sürecinde üniversitelerden; bilgi toplumunun gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip nitelikli insan yetiştirmesi, yeni kuşak jenerasyonlar için yeni çalışma alanlarını ve istihdam fırsatlarını değerlendirmesi, ürettikleri bilgileri pratik hayata uygulayarak yeni teknolojileri geliştirmeleri, ekonomik gelişmeye katkıda bulunmaları, toplumların refah seviyesini artırmaları ve tüm bunları yaparken de toplumsal paydaşları ile birlikte çalışarak buldukları şehir ve hatta bölgede sosyal ve kültürel gelişmelerin öncüsü, lokomotifleri olmaları beklenmektedir. Nitekim YÖK tarafından son günlerde sıklıkla gündeme getirilen yeni yasa tasarısında; Türkiye yükseköğretim sisteminde 2004 yılı ve sonrasında yükseköğretime erişimin artırılması amacıyla gerekli niceliksel artışın sağlandığı bundan sonraki süreçte ise, Türkiye'nin gelecek hedefleri kapsamında, üniversitelerden başta buldukları şehir ve bölge ile bütünleşmesinin sağlanması, iktisadi, sosyal ve beşeri sermayeyi geliştirmesinin beklendiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle yükseköğretimde yapısal bir değişim sürecinin başlatılacağı, üniversite ve yükseköğretim kurumlarının bölgesel kalkınma odaklı bir yapıda hareket etmesi, bunun için de üniversitelerin güçlü yönleri dikkate alınarak misyon farklılaşmasına ve kurumsal çeşitliliğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Hiç şüphe yok ki, bugün her üniversitenin sahip olduğu araştırma ve eğitim alt yapıları yeterlilikleri, deneyimi, çevresel ve bölgesel koşulları farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle üniversitelerin artan ekonomik, toplumsal ve sosyal beklentilere aynı düzeyde karşılayabilmeleri mümkün olmayabilecektir. Bu bağlamda her üniversitenin kendi koşulları çerçevesinde güçlü yönlerinin dikkate alınarak bölgesel odaklı misyon farklılaşması bölgesel kalkınmada etkili olabilecektir. Ancak esas olan tüm üniversitelerin küresel düşünüp bölgesel dinamiklere göre hareket eden stratejik yönelime sahip olabilmeleridir.

Yükseköğretim sistemindeki değişim ve dönüşüm sürecinde Türk üniversitelerindeki ki bu yeni yapılanma modelleri benimsenir ya da reddedilir. Ancak unutulmaması gereken bir nokta yükseköğretime olan talebin hem eğitimde, hem araştırmada, hem de topluma hizmet etme noktasında her geçen gün artmakta oluyor olmasıdır. Gerek küresel değişimler gerekse ulusal kalkınma ve gelişme stratejileri üniversitelerin, hizmet ettikleri bölgenin, toplumun ve insanların taleplerine göre kendilerini yenilemek durumunda olduklarını göstermektedir. Bu nedenle geleceğin üniversiteleri kendisinden beklenen gereksinimleri karşılayabildiği ölçüde başarılı olabilecektir. Bir başka ifadeyle, gelecekte üniversiteler var olan eğitim ve araştırma misyonlarını korumakla birlikte, içinde yer aldığı bilgi çağında, bilgiyi üretken biçimde kullanan, bu bilgiden toplumun her kesiminin yararlanmasını sağlayarak, içinde bulunduğu bölgesel ve toplumsal dinamiklerin yenilenmesini sağlayan, süreçleri dönüştüren bir etkinlik içinde olmak durumundadır.

Not: Bu çalışma 13- 15 Mayıs 2016 tarihlerinde Antalya’da 10 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 7th International Congress on New Trends in Education – ICONTE’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Akgül, M.K. (2014). Üniversite ve Sanayinin Yenilikçi İşbirliği İçin Üçüncü Nesil “Açık Üniversite” Dönüşümü. *Bilim sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınmada Anahtar Verimlilik Dergisi*, Ankara, 26(305), 29-33.

Antalyalı, Ö.L. (2007). Tarihsel Süreç İçerisinde Üniversite Misyonlarının Oluşumu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(6), 26-40.

Aydın, Ç.G.ve Başol, O. (2014). X ve Y Kuşağı: Çalışmanın Anlamında Bir Değişme Var Mı?. *Electronic Journal of Vocational Colleges-Elektronik Meslek Yüksekokulları Dergisi*, 4(4), 1-15.

BATTELLE, The Business of Innovation, (2013). 2014 Global R&D Funding Forecast. http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf adresinden 10. 07. 2015 tarihinde alınmıştır.

Bedir, E. (2002). 21. Yüzyılda İstihdamın Artan Önemi ve Eğitim İstihdam İlişkisi. *Kamu-İş*, 7(1).

Büyükuşlu, A.R. (2011). Üniversitelerin Misyonu Değişiyor. <http://www.turcomoney.com/yuksek-ogretimde-300-milyar-dolarlik-dev-pazar.html> adresinden 2 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Christensen, C. and Eyring, H. (2011). The Innovative University: Changing the DNA of Higher Education. <https://net.educause.edu/ir/library/pdf/ff1207s.pdf> adresinden alınmıştır.

Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası*. Yükseköğretim Kurulu Yayın No: 2014/2, <https://yolharitasi.yok.gov.tr/docs/YolHaritasi.pdf> adresinden 5 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Çiftçi, M. (2010). Girişimci Üniversite ve Üçüncü Kuşak Üniversiteler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 341-347.

David, P. (1997). The knowledge factor: A survey of universities, *The Economist*, (4) October.

Eğitim Teknolojileri Zirvesi (ETZ), (2015). Eğitimin Geleceğine Yön Verenlerin Zirvesi. <http://www.egitimteknolojilerizirvesi.com/> adresinden 12.07.2015 tarihinde alınmıştır.

Erdem, A.R. (2006). Dünyadaki Yükseköğretimin Değişimi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (15), 299–314.

Erdem, A. R. (2013). Bilgi Toplumunda Üniversitenin Değişen Roller. *Yükseköğretim Dergisi*, 3(2), 109-120.

Kalkınma Bakanlığı, (2015). *Yükseköğretimin Uluslararasılaşması Çerçevesinde Türk Üniversitelerinin Uluslararası Öğrenciler İçin Çekim Merkezi Haline Getirilmesi: Araştırma Projesi Raporu*. Kalkınma Araştırmaları Merkezi, Yayın No: 2936.

Keleş, H.N. (2011). Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Bahçeşehir Üniversitesi Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 129-139.

Kiper, M. (2010). *Dünyada ve Türkiye’de Üniversite-Sanayi İşbirliği ve Bu Kapsamda Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri Programı (ÜSAMP)*. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, Ankara.

Küçükcan, T. ve Gür, B.S. (2009). *Türkiye’de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz*. SETA Yayınları V, I. Baskı: Haziran 2009., ISBN : 978-605-4023-03-5.

Mészáros, R. (1999). Vital Resources for Global Competition: Quality, Adaptability, and the Regional Role. *Higher Education in Europa*, 24(1), 91-100.

Odabaşı, Y. (2006). Değişimin ve Dönüşümün Aracı Olarak Girişimci Üniversite. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*. Haziran 2006, 1(1), 87-104.

Özer, S., Eriş, E.D. ve Özmen, T.Ö.N. (2013). Kuşakların Farklılaşan İş Değerlerine İlişkin Emik Bir Araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38(3), 123-142.

Özer, Y.E. (2011). Girişimci Üniversite Modeli ve Türkiye. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *Uludağ Journal of Economy and Society*, 30(2), 85-100.

Resmi Gazete, Karar No: 2015/8, Tarih:18.06.2015, Türkiye Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği (KÜSİ) Stratejisi ve Eylem Planı (2015-2018).

Resmi Gazete, Sayı: 29423. Tarih: 23 Temmuz 2015, YÖK, Yükseköğretim Kalite Güvencesi Yönetmeliği.

Schutte, F. (1999). The University-Industry Relations of an Entrepreneurial University: The Case of the University of Twente. *Higher Education in Europe*, 24(1), 47-65.

Somyürek, S. (2014). Öğrenme Sürecinde Z Kuşağının Dikkatini Çekme: Artırılmış Gerçeklik. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, Ankara, 4(1), 63-80.

Subotzky, G. (1999). Beyond the Entrepreneurial University: the Potential Role of South Africa’s Historically Disadvantaged Institutions in Reconstruction and Dvelopment. *International Review of Education*, 45(5/6), 507-527.

Taşlıyan, M., Eyiymiş, A.M. ve Gündüğü, E. (2014). Y Kuşağı İş Yaşamından Ne Bekliyor, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 19-32.

Ülker, H.İ. (2010). Üçüncü Kuşak Üniversitelere Neden Gelindi? http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAAAhUKEwifmsSYnYvHAhULGCwKHV4zAIE&url=http%3A%2F%2Facikarsiv.atilim.edu.tr%2Fbrowse%2F286%2Fucuncukusakuniversitelerenedengelindi.pdf&ei=Ony-VZ-VFluwsAHe5oiIBQ&usq=AFQjCNEI1NS1DzbeYkhd0W71f_j3clFhuA&bvm=bv.99261572,d.bGg adresinden alınmıştır.

WiPO, World Intellectual Property Organization, (2015). [wipo_ip_historical_data.zip](http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/) <http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/patents/> adresinden alınmıştır

Wissema, J. G. (2009). *Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru*. (Özyeğin Üniversitesi, Çev.) İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.

URL 1, [http://www.urapcenter.org/2015/world.php?q=MS0yNTA =](http://www.urapcenter.org/2015/world.php?q=MS0yNTA=)

URL 2, <http://money.cnn.com/2016/01/27/pf/college/largest-college-endowments/>